

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 343.575

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРОГАЛИНИ ДИСПОЗИЦІЇ ТА САНКЦІЇ ОСНОВНОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 307 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

© П. О. Лиска

Стаття присвячена комплексний вивчення та аналіз кримінального законодавства в галузі незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, визначення особливостей цього злочину, визначення проблематики та прогалин в диспозиції та санкції статті, а також формування на цій підставі науково обґрунтованих рекомендацій по вдосконаленню законодавства.

Ключові слова: збут наркотичних засобів; стаття 307 Кримінального кодексу України; проблема у застосуванні санкції статті 307 Кримінального кодексу України.

The article is devoted to a comprehensive study and analysis of criminal law in the illicit production, manufacture, purchase, storage, transport, transfer or sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, determining the characteristics of the crime, the definition of problems and gaps in the disposition and relevant article, and formation on the basis of this evidence-based recommendations to improve legislation.

Keywords: sale of narcotics, article 307 of the Criminal Code of Ukraine, the problem in the application of sanctions Article 307 of the Criminal Code of Ukraine.

1. Вступ

Стаття присвячена проблематики правового визначення, регламентації та правозастосування законодавства в сфері обігу наркотичних засобів як диспозиції, так і санкції статті.

В статті наведені конкретні приклади прогалин законодавства при визначенні та застосуванні кримінального законодавства про обіг наркотичних засобів, зокрема, на необхідність диференціації виду наркотичних засобів, кількість.

Автором звернуто увагу на застосуванні санкцій статті 307 КК України в залежності від необхідності внесення змін щодо диференціації диспозиції статті.

Наведені приклади з судової практики по ухваленим вирокам.

Зазначена необхідність застосування судової практики Європейського суду з прав людини.

2. Загальна характеристика визначення наркотиків

Наркотиками визнаються речовини, які за трьома критеріями (медичним, соціальним, правовим) завдають величезного лиха як собі, так і суспільству в цілому. Наркотик – це те, що заборонене, чого, звісно немає у вільному продажу (або є, але використовується не за медичним призначенням) і що може змінювати свідомість.

Наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори передбачені Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі – Перелік), який складений відповідно до

законодавства і міжнародних зобов'язань України і затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770. Перелік складається з чотирьох таблиць.

Згідно з наказом Комітету контролю за наркотиками при МОЗ України від 01.08.2000р.№188, затверджено таблиці невеликих, крупних і особливо крупних розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу.

Таблиця 1.1. Невеликі, крупні і особливо крупні розміри наркотичних засобів, які знаходяться в незаконному обігу.

Таблиця 1.2. Невеликі, крупні і особливо крупні розміри психотропних речовин, які знаходяться в незаконному обігу.

Таблиця 1.3. Крупні і особливо крупні розміри прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу.

У таблицю включені наркотичні засоби, що на сьогодні використовуються в Україні в незаконному обігу. Віднесення наркотичних речовин та їх суміші, кустарно виготовлених з ефедрину, норепедрину і псевдоепедрину, до відповідних кількісних категорій здійснюється за аналогією з меткатиномом (ефедромом).

КК України містить розділ XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення», абсолютна більшість статей якого прямо чи опосередковано передбачає відповідальність за вчинення злочинів пов'язаних з наркотичними засобами та речовинами (ст.305-324) [1].

- наркотичні засоби (ст.ст. 305-309, 313-320);
- психотропні речовини (ст.ст. 305-309, 313-314, 315, 317-320);
- прекурсори (ст.ст. 305, 306, 311, 312, 318, 320);
- аналоги наркотичних засобів та психотропних речовин (ст.ст. 305-309, 313-315, 317, 320);
- снотворний мак і конопля (ст. 310).

В першу чергу при дослідженні варто визначити поняття, які будуть застосовуватися в даній статті та їх стислий опис. Дані визначення зафіксовані на законодавчому рівні в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [5] та описані в Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000р. за N 770. Визначення, наведені в зазначених нормативно-правових актах мають велике значення для правильної кваліфікації суспільно небезпечного діяння, так як складатимуть ознаку злочину і будуть його об'єктом.

В силу вищезазначених нормативно-правових актів, наркотичними засобами є речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Зазначений Перелік є згрупованим у списки наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин, включені до таблиць I-IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами України. Перелік та зміни до нього затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу і публікуються в офіційних друкованих виданнях.

До наркотичних засобів рослинного походження відноситься похідні різних сортів конопель (анаша, марихуана, гашиш тощо), опійні препарати, кокаїн; синтетичні наркотики – це наркотики, синтезовані в хімічних лабораторіях (часто в кустарних) з різних хімічних речовин (наприклад, пер вигін, метадон, фентаніл, фенамін, мелоквалон та інші).

На думку автора, даний перелік не відповідає сучасним вимогам суспільства та фактично ставить всіх великих наркаторговців з одноразовими суб'єктами, які продали марихуану під одну і ту саму відповідальність. Варто диференціювати такий підхід на загальнодержавному рівні у взаємозв'язку із міжнародною системою.

Психотропними речовинами є речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здатні викликати стан залежності та чинити депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, емоцій, мислення чи поведінки, і

становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. До психотропних речовин відносять: амфітамін, барбітал, діазепам, феназепам, ЛСД тощо.

Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин (далі - прекурсори) – це речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Так, до прекурсорів відносять: ацетон, етиловий спирт, соляну кислоту, сірчану кислоту, толуол.

Аналогами наркотичних засобів і психотропних речовин є заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють.

Визначення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів неодноразово змінювалися, доповнювалися за час існування кримінального законодавства України. Це пов'язано з багатьма чинниками, зокрема, появи нових видів наркотичних засобів, синтезування їх, виготовленням хімічно, неприродним способом, розвитку фармакології та завдяки іншим чинникам.

3. Правове регулювання обігу наркотичних засобів

В Україні питання правового регулювання обігу наркотичних засобів регламентують близька ста нормативно-правових актів різних рівнів, від законів до підзаконних нормативних актів. Основними серед них є: Закони України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в державних і комунальних закладах охорони здоров'я України, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.1997 № 356 тощо.

Нормативно-правові акти, перелічені вище, мають на меті, в першу чергу, врегулювання існуючих порядків в Україні по обігу наркотичних засобів, встановлення їх ознак, суб'єктного складу, що дозволений законодавством для їх використання з встановленою метою.

На думку автора, важливим питанням є саме застосування цих нормативно-правових актів на практиці за допомогою галузевих фахівців, взаємодії у системі різних державних та міждержавних інституцій. Тому самі по собі визначення понять та надання їм правової регламентації не робить систему

боротьби з наркотиками дієвою. Важливим питанням та завданням є добір, навчання та оснащення органів, осіб, інституцій, що здійснюють боротьбу з обігом наркотичних засобів.

Наркотики, психотропні засоби, їх аналоги та прекурсори широко використовуються в медицині, фармакології і мають на меті в дозволеному використанні приносити суспільну користь та благо. Використання зазначених засобів не за їх суспільною користю вже переслідується кримінальним законодавством та має на меті антисоціальну мету.

Відповідно до чинного законодавства незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів становлять такі діяння: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збут, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

Протиправна сутність зазначених діянь полягає у тому, що вони вчиняються поза державним замовленням, пов'язані із задоволенням немедичних потреб у наркотичних засобах, психотропних речовинах і прекурсорах, або створенням умов, які сприяють потраплянню їх до осіб, котрі займаються нелегальною торгівлею чи зловживають ними. Перелічені діяння вважаються незаконними у разі їх вчинення суб'єктами, які не мають на це права, або ж котрі діють на законних підставах, але допускають певні порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Діяльність, пов'язана з обігом особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин (наприклад, героїн, ЛСД), на території України взагалі заборонена, за винятком їх обігу лише в цілях та на підставах, передбачених законодавством.

До незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів належать злочини, передбачені ст.ст. 305-320 Кримінального кодексу України, а також певні дії (чи бездіяльність), передбачені КУпАП [18]: незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44); невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки (ст. 1061); незаконні посів та вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 1062).

У цьому дослідженні увага буде прикута до злочину, передбаченому статтею 307 КК України.

Україна є членом ООН, отже не зоставлені поза увагою і встановлення в законодавстві України положення конвенцій з питань боротьби з наркоманією, зокрема Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р., Конвенції про психотропні речовини 1971 р., Конвенції ООН про

боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. [2, 3].

Нажаль, судова практика свідчить про те, що суди вкрай рідко застосовуються в мотивувальній частині вироку посилання за зазначені міжнародні документи, що свідчить, на думку автора, про недостатню обізнаність у цих питаннях, а також недостатню правову кваліфікацію з точки зору міжнародного погляду на проблему.

Наприклад, справа № 1118/6448/12, по якій постановлено вирок 30 січня 2013 р. Олександрійським міськрайонним судом Кіровоградської області було застосовано Конвенцію з прав людини і основоположних свобод та навіть Рішення Європейського суду з прав людини від 9 червня 1998 року по справі Тейксейра де Кастро проти Португалії та Рішенням Європейського суду з прав людини від 15 грудня 2005 року. Особу визнано винною, але мотиви, які описані у вирокі та були підставою збігаються фактично з міжнародними документами.

На думку автора, такий підхід до правосуддя свідчить про зростання поваги до судової влади, прийняття нею обґрунтованих рішень, а з позиції кримінального права допомагає вирішувати складні злочини та приймати законні рішення.

4. Склад злочину статті 307 КК України

Для кваліфікації діяння як злочинного, необхідно встановити склад злочину. Склад злочину це органічна єдність всіх його елементів. Значення діалектичної єдності елементів складу злочину як умови кримінальної відповідальності полягає в тому, що кожна з цих умов має значення саме по собі а виключно в зв'язку з всіма іншими. Склад злочину також чином, являє собою замкнений ланцюг, в якому кожна ланка являється одною із необхідних умов кримінальної відповідальності встановленою обумовленою даним складом злочину. Діяння є суспільне небезпечним лише при наявності всіх необхідних об'єктивних і суб'єктивних умов кримінальної відповідальності.

Жодна з цих умов не може бути викинено із складу злочину без того, щоб це вплинуло на оцінку суспільної безпеки і протиправного діяння в цілому. Відсутністю одного із таких елементів (ознак) незалежно від того, що він (характеризує) не дає підстав говорити про наявність складу злочину а відповідно і самого злочину. Тільки вся сукупність встановлених кримінальним законом ознак може характеризувати певні суспільне небезпечні як злочин. Склад злочину являє собою єдність, взаємозв'язок і взаємозалежність його елементів.

Для кращого розуміння складу злочину за ст. 307 КК України потрібно детальніше розглянути кожний структурний елемент складу злочину визначити і вивчити основні ознаки, які входять до кожного елементу.

5. Об'єкт злочину

Першим в структурі складу виділяють об'єкт злочину.

Питання про об'єкт злочину є питанням про те на що посягає злочин. Правильне визначення об'єкту злочину дає змогу точно визначити суспільну небезпеку злочину і для правильної класифікації злочинів.

Об'єктом злочину визначаються суспільні відносини, які прийняті під кримінальну правову охорону згідно з положеннями нормативно-правових актів, про наголошувалося вище. Об'єкт – необхідний елемент любого злочину так, як злочинів, які ні на що не посягають, в принципі не існує.

Об'єктом злочину ст. 307 КК України є правовий режим обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, під яким розуміються види діяльності, пов'язані з: культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини; розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з чинним законодавством.

Обіг зазначених засобів і речовин, в тому числі прекурсорів, включених до списку № 1 таблиці IV Переліку на території України дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи, експертної чи оперативно-розшукової діяльності, або з навчальною метою в порядку, встановленому законодавством.

Предметом злочину виступають наркотичні засоби; психотропні речовини; їхні аналоги; прекурсори. Хоча в законі йдеться про предмет злочину у множині, кримінальне карання вважається також діяння, предметом якого є лише один вид наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів чи прекурсорів.

Відомості про предмет злочинів, пов'язаних з наркотиками, містяться у Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (надалі за текстом – Перелік). Таким чином, предметом злочину, передбаченого ст.307 КК України є лише ті, які мають у Переліку.

На думку автора, такий нормативно-правовий підхід до цього визначення, як характеристики предмета злочину, є конкретним та не вивіває суперечок. Проведення експертного дослідження чи експертизи вже в рамках кримінального провадження (чи по КПК 1960 р. в рамках кримінальної справи), дає чіткі висновки про те, чи входить досліджувана речовина (засіб) до зазначеного вище Переліку та чи є це предметом злочину.

Варто звертати увагу, що до наркотичних засобів і психотропних речовин належить значна кількість лікарських препаратів, які знаходяться у правовому руслі у значній кількості людей, переважно лікарів, на зберіганні на складах, в фармацевтичних закладах тощо.

Постійно проводяться нові дослідження по створенню нових фармацевтичних препаратів, під час

яких, дослідники, розробники також визначають, чи не мають ці препарати впливу на свідомість та здоров'я людей, фактично встановлюючи чи не є новий препарат предметом злочину. Буває і так, що нові препарати мають подібні властивості, але дещо відрізняються за своєю молекулярною структурою. Це так звані аналоги, визначення про яких надано вище і закріплено на законодавчому рівні.

Наркотичні засоби і психотропні речовини, за обігом яких встановлено національний і міжнародний контроль, визначаються за міжнародними назвами та хімічними формулами. Водночас їхні аналоги, які мають подібні властивості, не затверджуються як наркотичні засоби чи психотропні речовини міжнародними конвенціями ООН і не використовуються в торгівлі. А тому в багатьох випадках дії з ними не контролюються ані національним законодавством, ані міжнародними договорами у сфері боротьби з розповсюдженням наркотиків. На території України заборонено обіг аналогів наркотичних засобів або психотропних речовин.

Для встановлення виду, назв і властивостей наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналога чи прекурсора, а також належності рослини до культур, які містять наркотичні засоби, необхідні спеціальні знання. Тому у справах даної категорії обов'язково має бути висновок експерта.

Відповідно до ч. 1 ст. 307 КК України незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів передбачені як альтернативні ознаки об'єктивної сторони. Науковці одностайні у тому, що вчинення будь-якого із цих діянь утворює закінчений склад злочину.

Як зазначає Н. А. Мірошніченко [25], в аналізованому складі злочину альтернативним є його елемент, що полягає в одній із перелічених дій: виготовленні, придбанні, зберіганні, пересиланні, перевезенні, збуті наркотичних речовин. Для притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення і розповсюдження наркотичних речовин достатньо встановити одну із зазначених дій.

Такої ж думки дотримується А. А. Музика, стверджуючи, що закінчений склад конкретного злочину є і в діях тієї особи, яка вчинила декілька дій, що є альтернативними ознаками одного злочину.

З такими позиціями автор цілком погоджується, хоча в статті КК України такої прямої вказівки немає. Судова практика (вирок у справі № 1-857/11 від 28.09.2012 Дарницький районний суд м. Києва) стверджує також про необхідність встановлення хоча б в одній із перелічених дій: виготовленні, придбанні, зберіганні, пересиланні, перевезенні, збуті наркотичних речовин для кваліфікації злочину.

6. Об'єктивна сторона злочину

Об'єктивна сторона злочину описана як вичерпний перелік альтернативних форм злочинної поведінки, а саме незаконні:

- 1) виробництво;
- 2) виготовлення;
- 3) придбання;
- 4) зберігання;
- 5) перевезення;
- 6) пересилання;
- 7) незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Наведені положення заперечень не викликають. Але суперечливим видається висновок обох авторів про те, що об'єктивна сторона аналізованого діяння фактично містить декілька можливих форм (видів) злочинної поведінки, а всі ці форми завдяки спільності ознак утворюють один злочин.

Визнання передбачених ч. 1 ст. 307 КК України альтернативних видів злочинної поведінки одним злочином мало б означати, що всі вони є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу злочину, а допущення окремих із них не утворює закінченого складу злочину. На думку автора, передбачені ч. 1 ст. 307 КК України види злочинної поведінки єдиного складу злочину не утворюють.

Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин – це дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів та/або психотропних речовин із хімічних речовин та/або рослин. Серійне одержання зазначених засобів або речовин означає їх виготовлення серіями, за певним стандартом (нормою, зразком, мірилом), тобто вони є типовим виробом, що має задовольняти певним вимогам щодо якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, форм і розмірів. Йдеться про одержання наркотичних засобів і психотропних речовин в умовах фармацевтичного підприємства. Це промисловий спосіб виготовлення зазначених засобів і речовин. Виробництво наркотичних засобів або психотропних речовин поза обліком на підприємствах, які випускають подібну продукцію, за наявності підстав слід додатково кваліфікувати за ст. 308 КК України.

Оскільки обіг аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин на території України взагалі заборонено, тобто не існує їх законного виробництва, виготовлення тощо, то недоречним видається згадування у ст. 307 про незаконні дії з ними.

Виготовлення наркотичних засобів та/або психотропних речовин — це дії, включаючи рафінування та екстракцію, в результаті яких одержуються наркотичні засоби та/або психотропні речовини, а також відбувається перетворення наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів на готові для використання форми наркотичних засобів чи психотропних речовин або лікарські засоби, що їх вміщують. Таким чином, виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин означає створення їх будь-яким способом, незалежно від концентрації та фізичного стану початкового й одержаного продукту (твердого — порошкова маса, зерна, спресовані плитки; рідкого — розчини, суміші з нейтральними речовинами тощо). Це може бути перероблення сировини чи

напівфабрикатів, що містять наркотичні субстанції в чистому вигляді чи у вигляді хімічних сполук. Наприклад, виготовлення може здійснюватися шляхом екстракції наркотиків з певних рослин, лікарських препаратів. Виготовленням треба визнавати також підвищення концентрації наркотичного засобу шляхом його рафінування (очищення від домішок) чи синтезування (отримання складних хімічних сполук з простих). Операції з виготовлення зазначених засобів і речовин можуть бути зовсім нескладними і полягати, наприклад, в доведенні наркотиковмісних рослин до стану, що дає змогу використовувати їх як наркотики (сушіння, різання, приготування відвару). Це може бути також відокремлення макової соломи чи соку (опію) від рослин маку або листя, суцвіть та смоли від конопель (раніше такі дії визначалися законом як вироблення наркотичних засобів).

Під виробництвом і виготовленням наркотичних засобів або психотропних речовин слід розуміти не сам технологічний процес, а отримання готового для вживання засобу (речовини), що має здатність привести у стан ейфорії, наркотичного чи токсичного сп'яніння, зняти абстинентний синдром. Сам же процес виробництва (виготовлення) наркотиків слід розцінювати як замах на вчинення цього злочину, а придбання, наприклад, фармацевтичних препаратів, що містять наркотичні субстанції (але не віднесені до наркотичних засобів чи психотропних речовин), для їх наступної переробки – як готування до злочину.

Придбання наркотичних засобів або психотропних речовин – це їх купівля, отримання в обмін на інші товари і речі, у вигляді позички, дарунка, нагороди, сплати боргу, привласнення знайденого, збирання (лише щодо наркотиків) дикоростучих конопель і маку (їх частин), а також післяжнивних залишків неохоронюваних посівів наркотиковмісних рослин, відходів виробництва, які містять наркотичні речовини, тощо. Отже, придбання зазначених предметів може бути як сплатним, так і безоплатним.

Зберігання – це будь-які умисні дії, пов'язані з незаконним перебуванням наркотичних засобів або психотропних речовин у володінні винної особи. При цьому не має значення тривалість зберігання і те, таємно чи відкрито і в якому саме місці зберігаються ці засоби чи речовини. Зберігання наркотичних засобів або психотропних речовин належить до триваючих злочинів. Ст. ст. 307 і 198 співвідносяться як спеціальна та загальна норми, тому в разі їх конкуренції повинна застосовуватися спеціальна норма.

Очевидно, що будь-яке незаконне виготовлення, виробництво, придбання, перевезення, пересилання або збут зазначених засобів (речовин) супроводжується їх протиправним зберіганням. Тому за фактом незаконного виготовлення, виробництва, придбання можуть логічно допускатися факти незаконного перевезення, пересилання або збуту. При цьому юридична конструкція складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 307 КК України, не містить

теоретичних перешкод у кваліфікації одночасно усіх цих видів злочинного діяння і, до того ж, за ознакою повторності (ч. 2 ст. 307 КК України). Але, керуючись логічними міркуваннями, слід визнати, що кваліфікація зберігання, перевезення, пересилання або збуту, допущені після незаконного виготовлення, виробництва або придбання наркотичних речовин, є недоцільною. Крім того, за цих обставин практично кожний злочин мав би розглядатися як повторний. Але для з'ясування цього питання і спрямування судової практики необхідне роз'яснення пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Перевезення – це переміщення наркотичного засобу або психотропної речовини з одного місця в інше будь-яким транспортним засобом, по землі, воді або у повітрі. Цим поняттям охоплюється переміщення зазначених засобів або речовин як з одного населеного пункту в інший, так і в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці. Для визначення перевезення незаконним не має значення чи є особа власником або користувачем транспортного засобу, а також спосіб транспортування, відстань на яку перевезено зазначені засоби і речовини, та місце їх зберігання.

Від перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів потрібно відрізнити їх перенесення з одного місця на інше, при якому транспорт не використовується. Тобто головною ознакою відмінності є використання транспорту, визначення про яке врегульовано нормативно-правовими актами. Перенесенням є переміщенням предмету злочину без використання транспортного засобу.

Перенесення предмету злочину за ст. 307 КК України необхідно розглядати як одну з форм зберігання цих засобів і речовин.

Пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин полягає у переміщенні їх у просторі шляхом відправлення з одного пункту в інший поштою, багажем, посильним тощо. Тобто відмінність пересилання від перевезення та від перенесення є використання певних осіб – як фізичних, так і юридичних, які виконують функцію фізичного переміщення предмету злочину з одного кінця до іншого, що здійснюється у вигляді відправлення багажем або поштою. Закінченням злочин вважається з моменту відправки, незалежно від того, чи отримав адресат наркотичні засоби або психотропні речовини, чи ні. Якщо ж особа була затримана при оформленні документів на відправку, то його дії належить кваліфікувати як замах на пересилку (статті 15 і 307 КК України).

Під незаконним збутом розуміються будь-які форма передачі або реалізації наркотичних засобів або психотропних речовин, в результаті якої вони переходять у власність (володіння, користування і розпорядження) інших осіб. Такими діями може бути за аналогією з цивільним правом, укладання по суті правочину з продажу, дарування, міни тощо. Способами ж оплати можуть бути готівка, інші речі, прирівняні за вартістю до суми предмету злочину.

Можлива і оплата з розстрочкою платежу, так званий продаж в борг як із заставною, так і без неї. Тобто фактично до цих правочинів застосовуються положення цивільного законодавства, але у зв'язку із тим, що предметом договору (правочину) виступають речі, що заборонені у вільному обороті, а така угода по суті є злочинною, застосовувати до неї цивільне законодавство неможливо.

Збут наркотичних засобів або психотропних речовин, поєднаний зі схилянням особи до їх вживання, утворює сукупність злочинів, передбачених ст. ст. 307, 315 КК України.

Якщо винний під виглядом наркотичних засобів за гроші збуває будь-яким чином якісь інші засоби, його дії утворюють склад шахрайства за ст. 190 КК України, якщо не буде доведено, що тим самим він хотів вилікувати особу чи вчинити інші суспільно корисні дії задля неї чи членів її сім'ї, тим самим рятуючи особу. А якщо винний дійсно хотів нажитися, використовуючи такий спосіб, то це є дійсно злочин – шахрайство, а продаж мнимих наркотиків буде способом вчинення. При цьому винний ще й схилив покупця до такої угоди, його дії слід додатково кваліфікувати як замах на підбурювання до придбання наркотичних засобів або психотропних речовин. Покупці в таких випадках несуть відповідальність за замах на незаконне придбання названих засобів або речовин, оскільки злочин не було доведено до кінця з причин, що від них не залежали.

Якщо наркотичний засіб чи психотропна речовина були виготовлені для збуту, а особа не встигла здійснити останнє, вона має нести відповідальність за виготовлення з метою збуту наркотичного засобу чи психотропної речовини як за замах на злочин. Одночасне виготовлення наркотиків для себе і для збуту охоплюється ст. 307, якщо їх предметом є один і той же наркотичний засіб чи психотропна речовина. Якщо ж один вид наркотичного засобу (психотропної речовини) виготовляється для збуту, а інший — для особистого вживання, має місце сукупність злочинів, передбачених ст. ст. 307 і 309 КК України.

Справа № 2604/18926/12, по якій 06.09.2012 Дніпровський районний суд м. Києва постановив вирок свідчить про те, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 307 КК України тісно пов'язана зі злочинном, передбаченим ст. 309 КК України, а тому при кваліфікації об'єктивної сторони варто відмежовувати мети знаходження наркотичних засобів, їх кількість та встановлювати не лише з дачі показань суб'єктом злочину мету, а виходячи з фактичних обставин справи (вага, кількість наркотичних засобів, їх пакування тощо).

7. Суб'єкт злочину

Суб'єкт злочину за статтею 307 КК України загальний.

А при вчиненні злочину із залученням неповнолітнього або малолітнього відповідно до частин 2, 3 ст. 307 КК України та щодо малолітнього

відповідно до частини 3 ст. 307, суб'єктом може бути лише повнолітня особа.

За таких підстав, варто вказати, що є загальним суб'єктом, надати характеристику, поняття та зазначити ознаки.

Відповідно до частини 1 статті 18 КК України, визначає, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Отже, суб'єкт злочину, як елемент складу злочину, характеризується трьома обов'язковими ознаками: особа фізична; осудність; досягнення певного віку.

Передусім суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа, тобто людина. Цей висновок фактично закріплений у статтях 6, 7 і 8 КК України, де говориться, що нести кримінальну відповідальність можуть громадяни України, іноземці й особи без громадянства. Тому не можуть бути визнані суб'єктом злочину юридичні особи у будь-яких організаційно-правових формах (товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, публічне акціонерне товариство тощо).

Якщо на якомусь підприємстві було виготовлені наркотичні засоби, психіатричні речовини їх аналоги чи прекурсори чи вчинено інше діяння, що охоплюється об'єктивною стороною злочину, кримінальній відповідальності підлягає не підприємство, а конкретно винні в цьому службові особи. Пропозиції, які зустрічалися в юридичній літературі, стосовно передбачення в новому КК України кримінальної відповідальності юридичних осіб, не дістали підтримки законодавця.

За таких підстав, суб'єктом злочину вважається фізична особа (людина), яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння і спроможна понести за це кримінальну відповідальність. В КК України сам термін «суб'єкт злочину» не вживається. Замість нього є «особа, яка вчинила злочин», «особа, винна у вчиненні злочину», «особа, яка засуджується», «особа, яка засуджена» тощо. Кримінальна відповідальність пов'язана зі спроможністю людини усвідомлювати свої дії, керувати ними та розуміти небезпечність вчинених нею дій.

Тобто особа, яка вчинила злочин, підлягає кримінальній відповідальності у разі досягнення до моменту вчинення злочину встановленого кримінальним законом віку та осудності.

Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістьнадцять років.

Таким чином, за злочин, передбачений ст. 307 КК України, кримінальна відповідальність може бути вчинений особою, яка досягла на момент вчинення 16 років.

Справа № 1-375/12, по якій 15.08.2012 Оболонським районним судом міста Києва постановлений вирок та визнано винним студентів у виготовленні наркотичних засобів кустарним

способом свідчить про те, що диспозиція статті не відмежовує студентів, робочих, вчених та інших осіб, окрім тих ознак, які мають у статтях КК України як обов'язкові.

Встановлення певного мінімального віку кримінальної відповідальності пов'язане з фізіологічним процесом поступового формування здатності особи з моменту досягнення певного віку усвідомлювати свої дії і керувати ними та розуміти небезпечність дій, які нею вчиняються. За загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягає особа, якій до вчинення злочину минуло 16 років. Особи, які вчинили злочин у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності лише за певний перелік злочинів, який встановлений ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу України, до якого склад злочину, передбачений статтею 307 КК України не входить. Отже суб'єкт злочину по статті 307 КК України підлягає відповідальності лише з 16 років.

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність повинен обчислюватися з моменту вчинення злочину. Вік встановлюється відповідно до документів про народження, паспорту, а відсутності таких аз наявності висновку медичної експертизи. Особа вважається такою, що досягла певного віку не в день народження, а починаючи з наступної доби. У випадках, коли вік обвинуваченого встановлює судово-медична експертиза, днем його народження слід вважати останній день визначеного року, а при визначенні віку мінімальною і максимальною кількістю років слід виходити з пропонованої експертизою мінімального віку цієї особи.

Як зазначено в ч. 1 ст. 18 КК України, третя обов'язкова ознака суб'єкта злочину є осудність особи. У частині 1 ст. 19 вказано, що осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Отже, осудність – це здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Чинне кримінальне законодавство виходить з того, що лише осудна особа може вчинити злочин і, отже, може підлягати кримінальній відповідальності, виходячи з того, що злочин завжди є актом поведінки свідомо діючої особи, з чим автор погоджується.

Здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) означає правильне розуміння фактичних об'єктивних ознак злочину (об'єкта, суспільно небезпечного діяння, обстановки, часу і місця, способу його вчинення, його суспільно небезпечних наслідків). Здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) повинна бути пов'язана зі здатністю контролювати, керувати своїми вчинками. Тут свідомість і воля взаємозалежні і лише в сукупності визначають характер поведінки особи в конкретній ситуації. Питання про осудність особи виникає тільки у зв'язку з вчиненням нею злочину. Саме щодо нього необхідно з'ясувати, чи здатна особа правильно оцінювати суспільно небезпечний характер вчиненого діяння, його

суспільно небезпечні наслідки і керувати своїми діями (бездіяльністю).

Стан осудності – це норма, типовий стан психіки людини, характерний для її певного віку. Як правило, стан осудності презюмується, бо він характерний для переважної більшості людей. Тому на практиці питання про встановлення осудності виникає тільки при наявності сумнівів у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння. Із станом осудності пов'язане і досягнення (реалізація) мети покарання. Відповідно до ч. 2 ст. 50 КК України, покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Тільки осудна особа здатна правильно усвідомлювати сутність скоєного злочину, а тому зрозуміти обґрунтованість і справедливості призначеного покарання та наслідків, що пов'язані з примусом держави до певних обмежень прав і свобод. Лише за таких умов призначене покарання багато в чому визначає подальшу поведінку засудженого, спонукає його не вчинювати нових злочинів.

Важливість встановлення осудності особи обумовлена тим, що осудність є передумовою вини, а без доведення вини не може бути кримінальної відповідальності і покарання.

Під неосудністю, в розумінні законодавця, мається на увазі неможливість усвідомлення своїх дій (бездіяльності) та керування ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки.

Неосудна особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України перебувала в стані неосудності. В такому разі лише за рішенням суду іменем України до неосудної особи можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру., при цьому вина все одно встановлюється як склад злочину (суб'єктивна сторона).

Не підлягає покаранню і особа, яка вчинила злочин у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До такої особи також рішенням суду можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, а після одужання така особа може підлягати покаранню. Таким чином, фактично покарання відкладається на строк, необхідний для одужання, тобто до того часу, коли особа не одужає і це не буде зафіксовано у певному медичному документі.

Наведена сукупність ознак є так званою формулою неосудності, яку застосовують до осіб, які підозрюються, обвинувачуються у скоєнні злочинів.

Для того, щоб визнати особу неосудною, варто застосувати два критерії (елементи) неосудності:

медичний (біологічний) та юридичний. У науці кримінального права така формула дістала назву змішаної формули неосудності. Поєднавши в цій формулі медичні та юридичні ознаки, законодавець у такий спосіб увів поняття неосудності в чіткі, суворо окреслені законом рамки. Закріплені в законі ознаки є однаково обов'язковими як для експертів, так і для юристів при вирішенні питання про неосудність конкретної особи.

Медичний критерій окреслює всі можливі психічні захворювання, що істотно впливають на свідомість і волю людини, зокрема йдеться мова про хронічну психічну хворобу, тимчасовий розлад психічної діяльності, недоумство, інший хворобливий стан психіки.

Для наявності медичного критерію неосудності досить встановити, що на час вчинення суспільно небезпечного діяння особа страждала хоча б на одне із зазначених захворювань. Інші можливі психічні стани, які негативно впливають на поведінку особи, наприклад фізіологічний афект, не виключають осудності.

Встановлення медичного критерію ще не дає підстав для висновку про неосудність особи на час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом. Наявність медичного критерію є лише підставою для встановлення критерію юридичного, який остаточно визначає стан неосудності.

Фіксація медичного критерію відбувається за допомогою спеціалістів в даній галузі, про що робиться відповідний експертний висновок.

До юридичного критерію неосудності відноситься нездатність особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними саме внаслідок наявності психічного захворювання, тобто критерію медичного.

У частині 2 статті 19 Кримінального кодексу України юридичний критерій неосудності виражений двома ознаками: 1) інтелектуальною — особа не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність); 2) вольовою — особа не могла керувати ними.

Юридичний критерій неосудності відіграє подвійну роль. По-перше, визначає справжній зміст неосудності. По-друге, встановлює межі дії медичних критеріїв і таким чином проводить межу між осудністю і неосудністю.

Отже, особа може бути визнана неосудною тільки тоді, коли встановлена одна з ознак юридичного критерію на підставі хоча б однієї з ознак медичного критерію.

Справа № 2603/10076/12, розглянута Деснянським районним судом м. Києва свідчить про те, що і жінки часто стають суб'єктами злочинів, передбаченими ст. 307 КК України.

На думку автора, продаж наркотичних, психотропних речовин жінками під завуальованим продажем ліків та інших речовин, біологічних добавок з психологічного зору не викликає сумнівів у їх порядності, що дає їм змогу маніпулювати цим та використовувати у злочинній діяльності такі риси.

8. Суб'єктивна сторона

Суб'єктивна сторона це ознаки злочину, які характеризують його із внутрішнього боку.

Злочин, передбачений статтею 307 КК України завжди є таким, що вчиняється з прямим умислом, що поєднується із спеціальною метою збуту при виробництві, придбанні, зберіганні, перевезенні або пересиланні наркотичних засобів або психотропних речовин.

У більшості випадків цей злочин вчинюється з корисливих мотивів і з корисливою метою. Досліджуючи мету конкретної злочинної поведінки, треба врахувати кількість наркотиків або психотропних речовин, які були предметом злочину, чи вживав їх винний, інші обставини справи. Мотиви поведінки для кваліфікації значення не мають.

Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК України, прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання.

Діяння злочину, як суб'єктивна сторона злочину має суттєве значення не лише для правильної кваліфікації, а й для призначення покарання.

Злочин може бути вчинений як дією (виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, збут), так і бездіяльністю (зберігання).

Відповідно до ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Відповідно до основ моралі та ст. 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Мається мова про презумпцію невинуватості як демократичний принцип правосуддя.

Щоб здійснити це, слід поринути у внутрішній світ особи – визначити систему її ціннісних орієнтирів, мотивацію вчинків, емоційний стан тощо. Це переслідує мету здійснення глибокого аналізу суб'єктивної сторони злочину, встановлення наявності вини, її форми та виду.

Концепція кримінального права передбачає можливість притягнення до кримінальної відповідальності лише за вчинене суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність).

Лише на підставі аналізу взаємозв'язку внутрішнього ставлення особи до вчиненого діяння із зовнішнім його проявом можна зробити висновок про наявність вини особи.

Кримінальне право приділяє проблемі вини особливу увагу, оскільки найменше відхилення від принципу винної відповідальності призводить до порушення законності, притягнення до кримінальної відповідальності невинного.

Характеристика суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 307 КК України має певні особливості, так як має корисливий мотив та мету – збут.

Також важливе значення мається при правильному кваліфікації злочину, визначення дійсного наміру суб'єкту та відмежування від інших суспільно небезпечних посягань, такий як зберігання для особистого вживання.

Кримінальне право України заперечує об'єктивне ставлення в вину, тобто відповідальність за наслідки, що настали в результаті будь-якого діяння, без встановлення вини. В даному випадку злочин є таким, що має формальний склад, тобто закінченим його вважають з моменту вчинення певних дій чи бездіяльності без настання суспільно небезпечних наслідків.

Згідно з КК України, кримінальна відповідальність особи ґрунтується на суб'єктивному ставленні в вину – умові правильної соціально-політичної оцінки людської поведінки взагалі і злочинної зокрема. Виною є обов'язкова ознака суб'єктивної сторони будь-якого злочину, в тому силі і того, що нами розглядається, яка визначає його психологічний зміст і є необхідною умовою кримінальної відповідальності.

Цей склад злочину вкрай важко довести з практичної точки зору, мається на увазі відсутність зізнання особи, якщо суб'єкта злочину не застали за вчиненням злочину або відсутні інші вагомі докази.

Справа № 2601/8376/12, по якій постановлено вирок 28.09.2012 Голосіївським районним судом міста Києва свідчить зокрема і про те, що визнання в повному обсязі своєї вини у скоєнні тяжкого злочину, при наявності обставин, що пом'якшують відповідальність, навіть особою, раніш судимою за вчинення злочину за ст. 309 ч. 2 КК України, призначено покарання у вигляді 3-х років без конфіскації майна із застосуванням ст. 69 КК України. Тому суб'єктивна сторона, а саме визнання вини в даному випадку стало вирішальним фактором в призначенні покарання по ст. 307 КК України.

Значення ознак суб'єктивної сторони полягає у наступному:

- розмежування злочинної і незлочинної поведінки (не є злочинним заподіяння суспільно небезпечних наслідків без вини, діяння, передбачене нормою кримінального права, але вчинене з не вказаної в ній формою вини, мотивом або метою);

- розмежування подібних по об'єктивним ознаками складів злочинів;

- ознаки суб'єктивної сторони визначають ступінь суспільної небезпеки злочину і злочинця, будучи пом'якшуючими і обтяжуючими обставинами.

Поняття вини характеризується змістом, сутністю, формою і ступенем вини.

Змістом вини з урахуванням визначення щодо психологічного ставлення є сукупність свідомості (інтелектуальний момент), волі (вольовий момент) та їх співвідношенням.

При вчиненні злочину свідомістю особи охоплюються фактичні обставини, які характеризують об'єкт злочину, ознаки предмета, суб'єкта, об'єктивну сторону – характер вчинюваного діяння (дії або бездіяльності). Стосовно різних обставин інтелектуальне ставлення суб'єкта може бути різним. Одні обставини можуть бути ним усвідомлені більш повно, інші – приблизно; одні відображаються у свідомості правильно, адекватно, інші – помилково. Це пов'язано також і з тим, в даному складі злочину, що багато злочинів вчиняються особами, які вже є наркоманами та потребують лікування.

Не знання закону не звільняє від відповідальності у разі його порушення. Якщо особа виготовляє наркотичні засоби з метою збуту за гроші з метою отримання прибутку, особа знає та всебічно обізнана, що його дії становлять у сукупності злочин.

Про умисел на збут наркотичних засобів або психотропних речовин можуть свідчити як відповідна домовленість з особою, яка придбала чи виготовила ці засоби або речовини, так і сукупність інших обставин: їх великий або особливо великий розмір, упаковка та розфасовка, наявність сировини для їх виготовлення тощо.

Тому з точки зору інтелектуального ставлення, суб'єкт повинен повно володіти інформацією про те, що певні дії, вчинені ним не відповідають встановленим нормативно-правовим актам, тобто він не є особою, яка має право вчиняти певні дії з наркотиками на законних підставах.

Вольовий момент змісту вини означає усвідомлене спрямування розумових і фізичних зусиль на досягнення мети чи на утримання від активних дій. Відповідно до КК України, вольовими ознаками умисного психічного ставлення особи є бажання настання певних суспільне небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності (прямий умисел), або свідоме їх допущення (непрямий умисел).

Інтелектуальний момент прямого умислу при вчиненні злочину, передбаченого ст. 307 КК України полягає в усвідомленні особою суспільне небезпечного характеру свого діяння та передбаченні його суспільне небезпечних наслідків.

Усвідомлення означає не лише розуміння фактичних обставин вчиненого діяння, які стосуються об'єкта, предмета, об'єктивної сторони складу конкретного злочину, а й певне розуміння його суспільної небезпеки.

Злочин є тяжким (ч. 1, 2 ст. 307 КК України) та особливо тяжким (ч. 3 ст. 307 КК України). Тому і суспільна небезпека, виходячи з тяжкості злочину та фактичних наслідків (скалічені життя, понівечене здоров'я, наркотична залежність тощо).

Здебільшого наявність усвідомлення винним суспільної небезпеки свого діяння є очевидною, про що свідчать фактичні обставини справи. Якщо особа не усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій чи бездіяльності, це може свідчити про її неосудність або про відсутність умислу при вчиненні злочину. Викладене встановлюється в ході

досудового слідства та може бути доведено, зокрема, проведенням медичної експертизи.

Передбачення – це розумове уявлення особи про результати своєї дії (бездіяльності). При вчиненні злочину винний усвідомлює зміст конкретних наслідків його діяння, їх суспільне небезпечний характер, а також неминучість або можливість настання таких наслідків. Отже, передбаченням винного охоплюються конкретні обставини і причинний зв'язок між діянням і наслідками. Наприклад, якщо особа пересилає поштою наркотичні засоби, вона усвідомлює конкретні наслідки – отримання листа іншою особою та отриманням за це певної винагороди.

Вольовий момент прямого умислу характеризується бажанням настання суспільне небезпечних наслідків. Під бажанням розуміють прагнення досягти конкретного результату, що передбачає свідому і цілеспрямовану діяльність особи. Бажання – це воля, спрямована на досягнення чітко визначеної мети.

У правозастосовній практиці вимагається встановлювати конкретні ознаки умислу та необережності і, як правило, йдеться про зміст конкретної форми вини, а не вини взагалі.

Мета злочину є кінцевим результатом діяльності, який прагне досягти злочинець, шляхом вчинення злочину. В даному випадку мається мова про збут, який майже завжди супроводжується отриманням винагороди. У зв'язку із чим злочин є корисливим та підвищується його суспільна небезпечність.

При плануванні вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, мається місце і планування вчинення злочину, розмежування певних етапів реалізації злочинного умислу для досягнення мети, наприклад отримання доходу. Тобто, якщо особа планує виготовити наркотичний засіб, вона повинна створити для цього умови, слідкувати за процесом виготовлення, отримати фактичну технічну складову та вчинити ще багато дій, щоб виготовити наркотичний засіб за технологією. Перед цим йде обмірковування мотиву (мотивація злочину) та конкретна мета у майбутньому. Подібні обставини звичайно свідчать про підвищену антисоціальність суб'єкта. Тому, незважаючи на те, що час виникнення умислу в більшості умисних злочинів не має значення, його необхідно враховувати при призначенні покарання. Тим більше, що при заздалегідь обдуманому умислі часто вчиняються і даний вид злочину, що розглядається.

Важливою рисою умислу, що виник раптово, є його швидкоплинність, тобто раптова поява, поєднана з негайною реалізацією зовні. Злочин тут вчиняється особою відразу з виникненням умислу. Частіше за все приводом до цього є протиправні дії самого потерпілого, внаслідок чого така ситуація розглядається як обставина, що пом'якшує покарання (п.7 ст. 66 КК України). Наприклад, особа побачив кущ коноплі, після чого миттєво в нього виник умисел реалізувати його за 150 гривень своєму знайомому по сусідства. Особа миттєво зірвала кущ,

після чого звернулася з пропозицією купити його сусідові. В окремих випадках, як уже зазначалося, наявність умислу, що виник раптово, визначає утворення складів злочинів з пом'якшуючими обставинами. Проте така оцінка не є наслідком лише раптовості виникнення умислу. Однак оцінка умислу, що виник раптово, в усіх випадках як менш небезпечного в порівнянні із задалегідь обдуманим була б помилковою. Тому в кожному конкретному випадку вчинення злочину необхідний всебічний аналіз усіх обставин виникнення і формування умислу.

Залежно від спрямованості і ступеня конкретизації бажаних наслідків умисел прийнято розмежовувати на визначений (конкретизований) і невизначений (неконкретизований).

При конкретному умислі суб'єкт має чітку мету, передбачає конкретні наслідки і бажає їх настання. Наприклад, особа бажає настання одного конкретизованого наслідку, досягнення певної мети, наприклад, отримання доходу від збуту наркотиків. У подальшому за допомогою цих грошей купити, наприклад, вдвічі більше наркотиків з метою збуту та реалізувавши їх, знов таки отримає дохід, поки його діяльність не буде припинена правоохоронними органами чи іншими особами, або якщо він самостійно не відмовиться від продовження злочинної діяльності.

Невизначений умисел відрізняється від альтернативного визначеного умислу тим, що при передбаченні можливості настання шкідливих наслідків тут відсутня їх індивідуальна визначеність. У особи немає чіткого уявлення про характер і тяжкість можливих наслідків. Суб'єкт у цьому разі бажає або свідомо допускає настання шкідливих наслідків тим чи іншим інтересам, але про те, якою фактично буде ця шкода, не має чіткого уявлення. Так, при торгівлі наркотиками він може не усвідомлювати хто їх купує і які від цього будуть наслідки: смерть, тяжка хвороба чи інші наслідки в залежності від особи: малолітня, недієздатна чи особа, яка бажає використати наркотичні засоби для реалізації злочинного умислу по іншому складу злочину, наприклад, згвалтування, шахрайство тощо.

Розглянуті види умислу впливають або на кваліфікацію злочину, або на ступінь його суспільної небезпечності, і тому повинні враховуватися при призначенні покарання.

Справа № 2610/11319/2012, по якій постановлено вирок 21 червня 2012 року Шевченківським районним судом м. Києва встановлено корисливий мотив злочину – виготовлення, перевезення, зберігання та збут наркотичного засобу – канабісу, за що бажав отримати гроші від продажу.

Тим самим, суб'єктивна сторона злочину характеризується корисливим умислом, про що свідчить судова практика.

Наявність виправдовувальних вироків в Україні за статтями 307 КК України на разі майже не зустрічається, хоча, на думку автора, їх наявність

згідно описаних обґрунтувань повинні зустрічатися в залежності від конкретних обставин справи.

9. Висновки

Склад будь-якого злочину та його правова характеристика в кримінальному праві посідає значне місце, так як правильна кваліфікація діяння в першу чергу дає відповідь на питання, а чи є діяння злочином чи ні.

В складі злочину, що аналізується, на думку автора першочергово необхідно приділяти увагу об'єктивній стороні злочину та якомога швидше надати відповідь на питання щодо належності об'єкту злочину до наркотичних, психотропних засобів, їх аналогів чи прекурсорів.

Практика розгляду справ за КПК України 2012р. свідчить про те, що питому вагу справ, по яким постановляють ся обвинувальні висновки є затвердження судом між прокурором та обвинуваченим про визнання вини.

На думку автора, таке вирішення справи призводить до неправильної кваліфікації злочину, суб'єктивним ставленням до складу злочину та його конкретних складових елементів. До такого висновку я приходжу у зв'язку із тим, що суди, затверджуючи таку угоду та постановляючи вирок по справі виходять перш за все з визнання вини обвинуваченим та скоєного ним діяння, що для суду з точки зору процесуального рішення є ідеальним варіантом вирішення справи.

Наукова новизна полягає також у необхідності внесення конкретних змін до КК України щодо розподілу відповідальності за статтею 307 КК України за різними категоріями наркотичних засобів, їх кількості. Внесенню підлягає і конкретні санкції в залежності від закріпленої диспозиції та тяжкості злочину.

Новизна висновків полягає і у встановленні дієвої системи боротьби з обігом наркотичних засобів, інституцій, їх реального затвердження згідно з потребами України.

З точки зору автора, укладання угоди з прокурором та затвердження її судом не дає повної картини складу злочину, направлене на формальне вирішення справи, не даючи розібратися по суті наявності чи відсутності складу злочину.

На думку автора також варто приділяти ретельну увагу і суб'єкту злочину та включити до характеристики цього елемента як допоміжну наявність залежності від наркотичних засобів та можливість застосування спеціального виду покарання чи альтернативного з урахуванням специфіки злочинця.

Також варто приділяти увагу і вчиненню злочину із застосуванням малолітньої особи та правильно кваліфікувати діяння, суб'єкта та конкретний умисел на вчинення злочину.

Суб'єктивна сторона даного злочину, на думку автора, законодавчо визначена вірно. Наявність умислу на вчинення даного злочину є важливим елементом, встановлення якого в ході досудового та судового слідства варто приділити особливу увагу,

так як корисливий мотив є характерною умовою при кваліфікації злочину та визначенні покарання.

Література

1. Кримінальний кодекс України; Верховна Рада України [Текст] / Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [Текст] / від 20.12.1988.

3. Єдина конвенція про наркотичні засоби [Текст] / з поправками, внесеними Протоколом 1972 про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби, 1961.

4. Про охоронну діяльність [Текст] / Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI.

5. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсорів» [Текст] / від 15.02.1995 № 60/95-ВР.

6. Про внесення змін до деяких законів України у сфері охорони здоров'я щодо посилення контролю за обігом лікарських засобів, харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок [Текст] / Закон України від 20.12.2011 № 4196-VI.

7. Про затвердження переліку психотропних речовин і прекурсорів, що використовуються у ветеринарній медицині Кабінет Міністрів України [Текст] / Постанова, Перелік від 06.07.2011 № 721.

8. Про затвердження Порядку обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я України [Текст] / МОЗ України; Наказ, Порядок, Форма типового документа, Акт, Висновок, Форма, Бланк. – Реєстр від 21.01.2010 № 11, зареєстровано: Мін'юст України від 27.05.2010 № 347/17642.

9. Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року N 4 [Текст] / Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів", Постанова Верховного суду України. – від 18.12.2009 № 16.

10. Про затвердження Порядку використання наркотичних засобів і психотропних речовин під час дресирування службових собак для розшуку таких засобів і речовин; Кабінет Міністрів України [Текст] / Постанова, Порядок, Форма типового документа. – Акт від 29.07.2009 № 831.

11. Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом [Текст] / Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок, Форма типового документа, Заява, Акт, Звіт, Перелік. – від 03.06.2009 № 589.

12. Деякі питання обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [Текст] / Постанова Кабінету Міністрів України. – від 04.06.2008 № 518.

13. Практика розгляду судами справ про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [Текст] / Узагальнення судової практики Верховного суду України від 01.01.2008.

14. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів або прекурсорів [Текст] / Постанова Верховного суду України від 26.04.2002 № 4.

15. Про затвердження Порядку ліцензування діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. N 1698 і від 4 липня 2001 р. N 756 [Текст] / Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 05.12.2007 № 1387.

16. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перелік актів законодавства України та acquis Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації (Розділи 8-12) [Текст] / Верховна Рада України; Закон, Перелік. – від 18.03.2004 № 1629-IV.

17. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними [Текст] / Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР.

18. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Текст] / Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс. – від 07.12.1984 № 8073-X.

19. Практика судів України з кримінальних справ (2001-2005) [Текст] / за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса; уклад. В. В. Сташис, В. І. Тютюгін. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 464 с.

20. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах [Текст] / Верховний Суд України; за заг. ред. В. Т. Маляренка. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 336 с.

21. Багрій-Шахматов, Л. В. Кримінальна відповідальність і покарання [Текст] / Л. В. Багрій-Шахматов. – Мінськ, 1976. – 104 с.

22. Карпець, І. І. Злочини міжнародного характеру [Текст] / І. І. Карпець. – М. Юридична література, 1979.

23. Кримінальне право Росії. Загальна частина [Текст] / за ред. В. Н. Кудрявцева, В. В. Лунеєва, А. В. Наумова; 2-е изд., Перераб. і доп. – М.: МАУП, 2006. – 345 с.

24. Маликова, Н. Н. Типология отношения студентов к наркомании [Текст] / Н. Н. Маликова // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 50–57.

25. Мирошніченко, Н. А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией [Текст] / Н. А. Мирошніченко, А. А. Музыка. — Киев; Одесса: Высшая школа, 1988. — 298 с.

26. Музыка, А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів [Текст] / А. А. Музыка. — К.: Логос, 1998. — 324 с.

27. Музыка, А. А. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів [Текст] / А. А. Музыка. – К.: Логос, 1998. – 324 с.

28. Музыка, А. Об'єкт злочинів, пов'язаних з наркоманією [Текст] / А. Музыка // Право України. – 1997. – № 12. – С. 90.

29. Мірошніченко, Н. А. Кримінально - правова боротьба з наркоманією [Текст] / Н. А. Мірошніченко, А. А. Музыка. – Київ - Одеса, 1988.

References

1. Kriminal'nij kodeks Ukraїni; Verhovna Rada Ukraїni (2001). Kodeks Ukraїni, Kodeks, Zakon vid 05.04.2001 № 2341-III.

2. Konvencija Organizacii Ob'ednanih Nacij pro borot'bu proti nezakonnoho obigu narkotichnih zasobiv i psihotropnih rechovin (1988). vid 20.12.1988.

3. Edina konvencija pro narkotichni zasobi (1961). Z popravkami, vnesenimi Protokolom 1972 pro popravki do Edinoi konvencii pro narkotichni zasobi.

4. Pro ohoronu dijat'nist' (2012). Zakon Ukraïni vid 22.03.2012 № 4616-VI.

5. Zakon Ukraïni «Pro narkotichni zasobi, psihotropni rechovini i prekursori» (1995). vid 15.02.1995 № 60/95-VR.

6. Pro vnesennja zmin do dejakih zakoniv Ukraïni u sferi ohoroni zdorov'ja shhodo posilennja kontrolju za obigom likars'kih zasobiv, harchovih produktiv dlja special'nogo dietichnogo spozhivannja, funkcional'nih harchovih produktiv ta dietichnih dobavok (2011). Zakon Ukraïni vid 20.12.2011 № 4196-VI.

7. Pro zatverdzhennja pereliku psihotropnih rechovin i prekursoriv, shho vikoristovujut'sja u veterinarnij medicini Kabinet Ministriv Ukraïni (2011). Postanova, Perelik vid 06.07.2011 № 721.

8. Pro zatverdzhennja Porjadku obigu narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin ta prekursoriv u zakladah ohoroni zdorov'ja Ukraini (2010). MOZ Ukraïni; Nakaz, Porjadok, Forma tipovogo dokumenta, Akt, Visnovok, Forma, Blank. Reestr vid 21.01.2010 № 11, zareestrovano: Min'just Ukraïni vid 27.05.2010 № 347/17642.

9. Pro vnesennja zmin ta dopovnen' do postanovi Plenumu Verhovnogo Sudu Ukraïni vid 26 kvitnja 2002 roku N 4 (2002). Pro sudovu praktiku v spravah pro zlochini u sferi obigu narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin, ih analogiv abo prekursoriv", Postanova Verhovnogo sudu Ukraïni. vid 18.12.2009 № 16.

10. Pro zatverdzhennja Porjadku vikoristannja narkotichnih zasobiv i psihotropnih rechovin pid chas dresiruvannja sluzhbovih sobak dlja rozshuku takih zasobiv i rechovin; Kabinet Ministriv Ukraïni (2009). Postanova, Porjadok, Forma tipovogo dokumenta. Akt vid 29.07.2009 № 831.

11. Pro zatverdzhennja Porjadku provadzhenja dijat'nosti, pov'jazanoï z obigom narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin i prekursoriv, ta kontrolju za ih obigom (2009). Kabinet Ministriv Ukraïni; Postanova, Porjadok, Forma tipovogo dokumenta, Zajava, Akt, Zvit, Perelik. vid 03.06.2009 № 589.

12. Dejaki pitannja obigu narkotichnih zasobiv i psihotropnih rechovin (2008). Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïni. vid 04.06.2008 № 518.

13. Praktika rozgljadu sudami sprav pro zlochini u sferi obigu narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin, ih analogiv abo prekursoriv (2008). Uzagal'nennja sudovoï praktiki Verhovnogo sudu Ukraïni vid 01.01.2008.

14. Pro sudovu praktiku v spravah pro zlochini u sferi obigu narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin, ih analogiv abo prekursoriv (2002). Postanova Verhovnogo sudu Ukraïni vid 26.04.2002 № 4.

15. Pro zatverdzhennja Porjadku licenzuvannja dijat'nosti, pov'jazanoï z obigom narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin i prekursoriv, ta vnesennja zmin do postanov Kabinetu Ministriv Ukraïni vid 14 listopada 2000 r. N 1698 i vid 4 lipnja 2001 r. N 756 (2007). Kabinet Ministriv Ukraïni; Postanova, Porjadok vid 05.12.2007 № 1387.

16. Pro Zagal'noderzhavnu programu adaptacii zakonodavstva Ukraïni do zakonodavstva Evropejs'kogo Sojuzu. Perelik aktiv zakonodavstva Ukraïni ta acquis Evropejs'kogo Sojuzu u prioritetnih sferah adaptacii (Rozdili 8-12) (2004). Verhovna Rada Ukraïni; Zakon, Perelik. vid 18.03.2004 № 1629-IV.

17. Pro zahodi protidii nezakonnomu obigu narkotichnih zasobiv, psihotropnih rechovin i prekursoriv ta zlovzhivannju nimi (1995). Zakon Ukraïni vid 15.02.1995 № 62/95-VR.

18. Kodeks Ukraïni pro administrativni pravoporushennja [Tekst] / Verhovna Rada URSR; Kodeks Ukraïni, Zakon, Kodeks. – vid 07.12.1984 № 8073-X.

19. Maljarenka, V. T., Stashisa, V. V. (Ed.) (2005). Praktika sudiv Ukraïni z kriminal'nih sprav (2001-2005). Kiev: Jurinkom Inter, 464.

20. Maljarenka, V. T. (Ed.) Postanovi Plenumu Verhovnogo Sudu Ukraïni v kriminal'nih spravah (2005). Verhovnij Sud Ukraïni. Kiev: Jurinkom Inter, 336.

21. Bagrij-Shahmatov, L. V. (1976). Kriminal'na vidpovidal'nist' i pokarannja. Minsk, 104.

22. Karpec', I. I. Zlochini mizhnarodnogo harakteru (1979). Moscow Juridichna literatura.

23. Kudrjavcev, V. N., Luneev, V. V., Naumov, A. V. (Ed.) (2006). Kriminal'ne pravo Rosii. Zagal'na chastina. Moscov: MAUP, 345.

24. Malikova, N. N. (2000). Tipologija otnoshenija studentov k narkomanii. Sociologicheskie issledovanija, 7, 50–57.

25. Miroshnichenko, N. A., Muzyka, A. A. (1988). Ugolovno-pravovaja bor'ba s narkomaniej. Kiev ; Odessa : Vysshaja shkola, 298.

26. Muzika, A. A. (1998). Vidpovidal'nist' za zlochini u sferi obigu narkotichnih zasobiv. Kiev: Logos, 324.

27. Muzika, A. A. (1998). Zlochini u sferi obigu narkotichnih zasobiv. Kiev: Logos, 324.

28. Muzika, A. (1997). Ob'ekt zlochiniv, pov'jazanih z narkomaniej. Pravo Ukraini, 12, 90.

29. Miroshnichenko, N. A., Muzika, A. A. (1988). Kriminal'no – pravova borot'ba z narkomaniej. Kiiv-Odesa.

*Рекомендовано до публікації докт.юрид.наук Петрова І. А.
Дата надходження рукопису 29. 07. 2014 року*

Лиска Павло Олександрович, адвокат, Індивідуальна адвокатська діяльність, вул. Гуданова, 12, літ. А-4, оф. 5-5, м. Харків, Україна, 61024
E-mail: aa9933@mail.ru